

પ્રવચન નં. ૩૩, ગાથા-૩૮, શુક્રવાર અષાઢ વદ ૧૩, તા.૦૮-૦૮-૧૯૮૦

આ 'નિયમસાર'. 'કુંદકુંદાર્ય' કહે છે કે મેં મારી ભાવના માટે બનાવ્યું છે. બીજા ગ્રંથમાં આવો શબ્દ ક્યાંય આવ્યો નથી. 'કુંદકુંદાર્ય'. 'મંગલં ભગવાન વીરો, મંગલં ગૌતમોગણી...' ત્રીજા નંબરે 'મંગલં કુંદકુંદાર્યો' આવે છે. એ 'કુંદકુંદાર્ય' કહે છે કે, મેં મારી ભાવના માટે આ 'નિયમસાર' બનાવ્યું છે. આ શુદ્ધભાવ અધિકાર છે. એ શુદ્ધભાવ પર્યાયની વાત નથી. શુદ્ધભાવ ઉપર નામ છે ને? તે શુદ્ધભાવ-શુદ્ધોપયોગની અહીં વાત નથી. અશુભરાગ અને શુભરાગ બંને અશુદ્ધ છે. અને રાગરહિત ચિદાનંદ ભગવાનઆત્માનો ઉપયોગ શુદ્ધ છે. એની વાત અહીંયા નથી. એ શુદ્ધ પર્યાયની વાત છે. આ શુદ્ધભાવ દ્રવ્યની વાત છે. આહાહા..!

વસ્તુ છે વસ્તુ. ભાવવાન. એ શુદ્ધભાવસ્વરૂપ છે. ત્રિકાળ ધ્રુવ. ભાવવાન આત્મા એનો ભાવ શુદ્ધભાવ એ ત્રિકાળ સ્વભાવ છે. આહાહા..! ભાવવાન, ધ્રુવપણું અથવા આત્માપણું જે ત્રિકાળી જ્ઞાયકભાવ, ત્રિકાળી પરમપારિણામિક, જેમાં કોઈ કર્મનો અભાવ અને નિમિત્તની અપેક્ષા નથી, એવો પરમત્રિકાળી સ્વભાવને અહીં શુદ્ધભાવ કહે છે.

'શુદ્ધભાવ અધિકાર કહેવામાં આવે છે.' શુદ્ધભાવનો અર્થ આટલો દ્રવ્ય ત્રિકાળી ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદથી ભરેલો છે, અને જેમાં ગુણ-ગુણીનો ભેદ પણ નથી. શુદ્ધભાવ અને આત્મા શુદ્ધભાવ ધરનાર એવો ભેદ પણ જેમાં નથી. શુદ્ધભાવ, પવિત્ર ત્રિકાળ ભાવ. આહાહા..! પુણ્ય અને પાપ આદિ ભાવ, તેને તો શાસ્ત્રમાં ચપળ ભાવ કહ્યા છે. ચપળ, ચપળાઈ છે, આકુળતા છે. એનાથી રહિત જે ભાવ છે એ શુદ્ધોપયોગ છે એ તો પર્યાય છે. પણ શુદ્ધોપયોગની પર્યાય કોના આશ્રયે ઉત્પન્ન થાય છે, એનો અધિકાર છે. સમજાણું કાંઈ? શુદ્ધભાવનો અર્થ પહેલા કર્યો. ક્યારેય સાંભળ્યું નથી. શું શુદ્ધભાવ છે. જય ભગવાન. ભક્તિ કરવી, પૂજા કરવી. શેઠ! આ તો શેઠ છે ત્યાં અગ્રેસર છે. નરમ માણસ છે. આ સાંભળવાનો પ્રેમ છે. આ ચીજ કંઈ બીજી છે. પ્રભુ! શું કહીએ? વર્તમાનમાં ચાલતી વાત કરતા કોઈ બીજી જ વાત છે. આહાહા..!

શુદ્ધભાવ. ગાથા.

જીવાદિબહિત્તચ્ચં હેયમુવાદેયમપ્પણો અપ્પા ।

કમ્મોપાધિસમુભવગુણપજ્જાણહિં વદિરિત્તો ।।૩૮ ।।

નીચે.

છે બાહ્યતત્ત્વ જીવાદિ સર્વે હેય, આત્મા ગ્રાહ્ય છે;

—જે કર્મથી ઉત્પન્ન ગુણપર્યાયથી વ્યતિરિક્ત છે. ૩૮.

‘ટીકા :- આ, હેય અને ઉપાદેય તત્ત્વના સ્વરૂપનું કથન છે.’ ધર્મીને, સમ્યગ્દષ્ટિને છોડવા લાયક શું છે? અને આદરવા લાયક શું છે? એનું કથન છે. ધર્મની પહેલી સીડી. ધર્મનું પહેલું સોપાન સમ્યગ્દર્શન છે તો સમ્યગ્દર્શનમાં ઉપાદેય શું છે અને હેય શું છે? સમ્યગ્દર્શન છે પર્યાય... આહાહા...! પણ એમાં પર્યાયની સન્મુખતા કઈ ચીજ ઉપર જાય છે અને એ ઉપાદેય કેવું છે. અને એ સિવાય બહિરતત્ત્વ હેય કેવું છે? આવું હેય અને ઉપાદેય તત્ત્વના સ્વરૂપનું કથન છે. એવો સાધારણ શબ્દ લીધો. હવે તેનો અર્થ પણ થોડો બીજી રીતે કરે છે.

‘જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે...’ વાસ્તવમાં હેય છે એમ નથી કહ્યું. પાઠમાં હેય છે. પણ હેય ન કહેતા ઉપાદેય નથી. સમજાણું કાંઈ? શું ઉપાદેય નથી? ‘જીવાદિબહિસ્તત્ત્વં’ જીવની વર્તમાન પર્યાય અને સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ, પુણ્ય-પાપ-આસ્રવ અને બંધ એ બધા બહિરતત્ત્વ છે. પર્યાય જે છે, ધર્મની પર્યાય સંવર-નિર્જરાની પર્યાય પણ બહિરતત્ત્વ છે. કેમ કે અંત:તત્ત્વમાં એ ચીજ પર્યાય નથી. સૂક્ષ્મ વાત છે. અરે...રે...! જીંદગી મળી છે તો સાંભળવું, સમજવું તો પડશે ને, ભાઈ! જીંદગી ચાલી જશે. ક્યાં અવતાર થશે? આહાહા...! આ વસ્તુ જો અંતરમાં સમજવામાં ન આવી, તો એના જન્મનો ક્યાંય પત્તો નહિ લાગે. આહાહા...!

અહીં પરમાત્મા કહેતા હતા એ ‘કુંદકુંદાર્યાર્યે’ તેમની ભાવના માટે બનાવ્યું. ‘જીવાદિબહિસ્તત્ત્વં’ ‘જીવાદિ સાત તત્ત્વો...’ અહીં પુણ્ય-પાપને ભિન્ન નથી લીધા. શુભ-અશુભભાવને આસ્રવમાં ભેળવી (દીધા છે). જીવની વર્તમાન પર્યાય અને પુણ્ય-પાપ એ આસ્રવ, બે. અને સંવર, નિર્જરા, બંધ અને મોક્ષ. એ સાત તત્ત્વો થયા. એ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય છે. આહાહા...! કેવળજ્ઞાનની પર્યાય સ્વદ્રવ્ય જે ભગવાન શુદ્ધભાવ ત્રિકાળ પરમાત્મસ્વરૂપ, પોતાનું પૂર્ણ ભગવત્ સ્વરૂપ. ‘ઘટ ઘટ અંતર જિન વસે અને ઘટ ઘટ અંતર જૈન. મતમદિરા કે પાન સો મતવાલા સમજે નહિ.’ પોતાના અભિપ્રાયમાં દારૂ પીધેલા, આ સાત તત્ત્વો શું છે એ સમજતા નથી. આહાહા...!

અહીં તો કહે છે કે, આ સાત તત્ત્વમાં સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ પણ આવ્યા. જે ‘મોક્ષમાર્ગ પ્રકાશક’માં ‘ટોડરમલજી’એ સંવરને ઉપાદેય કહ્યો છે, નિર્જરાને હિતનું કારણ કહે છે. મોક્ષ પરમહિત છે. એમ કહ્યું છે. એ જ્ઞાનની પ્રધાનતાથી કથન કર્યું છે. અહીં દષ્ટિપ્રધાન કથનમાં... આહાહા...! સમ્યગ્દર્શન જે અનંતકાળમાં એક સમયમાત્ર પણ ચીજ શું છે એણે યથાર્થ રુચિથી સાંભળી નથી. ‘તત્પ્રતિ પ્રીતિચિત્તેન યેન વાર્તાપિ હિ શ્રુતા’ આહાહા...! ગાથા આવે ને? ‘પદ્મનંદિ પંચવિંશતી:’ની છે. ભગવાનઆત્મા પૂર્ણાનંદનો નાથ જેમાં સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ એ પણ પર્યાય છે. તો પર્યાય એ વ્યવહારનો વિષય છે. તો વ્યવહારના વિષયને અહીં પરદ્રવ્ય કહ્યું છે.

પરદ્રવ્ય કેમ કહ્યું? કે જેમ પોતાના સિવાય પરદ્રવ્યમાંથી ધર્મની નવી પર્યાય ઉત્પન્ન

નથી થતી, એમ સંવર-નિર્જરાની પર્યાયમાંથી ધર્મની શુદ્ધિની નવી પર્યાય ઉત્પન્ન નથી થતી. સૂક્ષ્મ છે, ભાઈ! ધર્મની પર્યાયની શુદ્ધિની વૃદ્ધિ એ પર્યાયમાંથી નથી આવતી. પર્યાયના આશ્રયે નથી આવતી, પર્યાયના લક્ષે નથી આવતી. એ પર્યાય સિવાય ત્રિકાળી ભગવાનઆત્મા, પૂર્ણાંદનો નાથ પ્રભુ અનંતગુણનો સાગર (એના આશ્રયે શુદ્ધિની પર્યાય પ્રગટ થાય છે). આહાહા..!

અહીંયા તો હજી દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિના પરિણામ હેય છે એ કબુલ કરવામાં પાણી ઉતરી જાય છે, પંડિતજી! દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ, તપ, ભગવાનનો વિનય આદિ, એ બધા ભાવ હેય છે, રાગ છે. હજી એ રાગ હેય છે એ સમજવામાં કઠણ પડે છે. આહાહા..! અહીં તો પરમાત્મા ઇન્દ્રોની વચ્ચે સુધર્મ સ્વર્ગના ઇન્દ્ર એકાવતારી, એકભવતારી છે. શકેન્દ્ર ઇન્દ્ર છે. સુધર્મ દેવલોકમાં ઉર લાખ વિમાન છે. એક-એક વિમાનમાં ઘણાંમાં અસંખ્ય-અબજ દેવ છે. ઉર લાખ વિમાન. એક-એક વિમાનમાં અસંખ્ય-અસંખ્ય દેવ છે. સંખ્યાતા દેવવાળા થોડા છે. સંખ્યાત દેવવાળા છે પણ એ થોડા છે. અસંખ્ય દેવવાળા ઘણાં છે. એવા ઉર લાખ વિમાન, એનો સ્વામી, કરોડો અપ્સરાઓ (છે). આહાહા..! શકેન્દ્ર છે. સિદ્ધાંતમાં લેખ છે કે એ એકભવતારી છે. ત્યાંથી મનુષ્ય થઈને મોક્ષે જવાના છે. અને એની એક પટરાણી, રાણી, દેવી છે. એ દેવી ઊપજે ત્યારે તો મિથ્યાત્વ (હોય). સ્ત્રીનું ઉત્પન્ન થવું મિથ્યાત્વથી જ ઉત્પન્ન થાય છે. જ્યાં જ્યાં સ્ત્રી ઉત્પન્ન થઈ એ મિથ્યાત્વ છે માટે સ્ત્રીપણે ઉત્પન્ન થાય છે. એ દેવી ઉત્પન્ન થઈ ત્યારે તો મિથ્યાત્વ હતું. પણ પછી એના સ્વામી ઇન્દ્ર એની સાથે ભગવાનનો જન્મ કલ્યાણક, ગર્ભ કલ્યાણક, કેવળ કલ્યાણક, દીક્ષા કલ્યાણકમાં સાથે જતા હતા, એમાં સાંભળવામાં આવ્યું અને સાંભળીને અંતરમાં ઉતરી ગઈ. દેવી. કરોડો દેવીમાં એની મુખ્ય અધિપતિ. આહાહા..! એ આ જે પર્યાય કહે છે તેની દષ્ટિ છોડીને દ્રવ્યદષ્ટિમાં ઉતરી ગઈ. અંતઃ અંતઃ આહાહા..!

લોકો કહે છે ને કે પાતાળમાં પાણી ઘણું છે. પાતાળ. પાતાળમાં બહુ પાણી નથી. કેમ કે પાતાળના પાણીમાં નીચે નરકના પાસડા આવે છે. ગમે તેટલા ઊંડા દરિયા-સમુદ્ર હોય, પણ નીચે એક હજાર યોજનનું પહેલી નરકના ઉપરના પાસડા છે. માટે પાતાળમાં પાણી જાણું નથી. અથવા ચૌદ બ્રહ્માંડમાં પાણીનું ક્ષેત્ર થોડું છે અને જમીનનું ક્ષેત્ર વધારે છે. સમજાણું કાંઈ? આ તો એક વખત અંદર ઘણાં વિચાર આવતા આવતા થયું કે આખા બ્રહ્માંડનો તોલ શું હશે? આખા બ્રહ્માંડના ૩૪૩ રાજૂ, એનો તોલ શું હશે? તોલ એ તો ભગવાન જાણે. બાકી એનું તોલ નામ જ્ઞાનના પ્રમાણમાં એનું માપ આવી જાય છે. સમજાણું કાંઈ? મારે તો બીજું કહેવું છે. એ પાતાળની તો હદ છે. અને આ ભગવાન છે એની પર્યાયની પાછળ પાતાળ ભરેલું છે. ઝીણી વાત છે, પ્રભુ! આહાહા..!

તારી પ્રભુતાનો પાર નથી, પ્રભુ! એવી વાત છે. પણ આ બહારની ચીજોના પ્રપંચમાં,

બહારના પ્રપંચમાં સુખબુદ્ધિથી તારી સ્વયંની સુખબુદ્ધિ ઉત્પન્ન થતી નથી. બાહ્ય આ પ્રપંચ શરીર, વાણી, દેખાવ, પૈસા, આબરૂ, મકાન એ બાહ્ય બધા પ્રપંચ અને સુખબુદ્ધિના કારણે ભગવાન અંદર શુદ્ધ અતીન્દ્રિય આનંદ સંપન્ન છે, એની સુખબુદ્ધિ થતી નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? અહીં તો બીજું કહેવું છે. કે એ પાતાળના પાણીની તો હદ છે. આ પાતાળ (ઉપર) આ પર્યાય છે, એને અહીં પરદ્રવ્ય કહ્યું. એ પરદ્રવ્યની નીચે આખો પાતાળ છે. આ શુદ્ધભાવ. આ સાત તત્ત્વ છે એ શુદ્ધભાવ નથી. સંવર-નિર્જરા, મોક્ષ પણ શુદ્ધભાવ નથી. એ પર્યાયનો શુદ્ધભાવ છે. એ શુદ્ધભાવની પર્યાયને તો અહીં પરદ્રવ્ય કહ્યું છે. આહાહા...! આકરી વાત છે, ભગવાન! અરે...! ક્યાં રહેવું? ક્યાં જાવું?

અનાદિઅનંત ભગવાનઆત્મા તો કહે છે કે, પ્રભુ! તારી ચીજ એવી છે કે જેમાં સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષને પણ અમે તો પરદ્રવ્ય કહીએ છીએ. કેમ કે એના આશ્રયથી સમ્યગ્દર્શન નથી થતું. ઉત્પન્ન થયું સમ્યગ્દર્શન, પણ સમ્યગ્દર્શનની પર્યાયના આશ્રયથી કેવળજ્ઞાનની પર્યાય ઉત્પન્ન નથી થતી. આહાહા...! સંવરની પર્યાય શુદ્ધિ છે અને નિર્જરાની પર્યાય શુદ્ધિની વૃદ્ધિ છે અને મોક્ષની પર્યાય શુદ્ધિની પૂર્ણતા છે. પણ એ ત્રણે પર્યાય પર્યાયથી ઉત્પન્ન નથી થતી. આહાહા...! શેઠ! આ કદી સાંભળ્યું જ નથી. બહુ આકરી (વાત) ભગવાન! આહાહા...! બહારની પ્રવૃત્તિમાં આમ કર્યું.. આમ કર્યું... ગજરથ કાઢ્યો, રથયાત્રા કાઢી, ભગવાનની પ્રતિમા હજારો સ્થાપી તો જાણે થઈ ગયો ધર્મ. શુભભાવ થાય છે. જ્યાં સુધી વીતરાગતા ન થાય ત્યાં સુધી સમક્રિતીને પણ અશુભથી બચવા શુભભાવ થાય છે. પણ એ બંધનું કારણ છે.

અહીં તો એનાથી પણ આગળ જઈને... આહાહા...! પ્રભુ! દ્રવ્ય અને પર્યાય બે વસ્તુ છે. દ્રવ્ય એટલે ત્રિકાળી વસ્તુ એટલે આ શુદ્ધભાવ અને પર્યાય. બે ચીજમાં પર્યાયને વ્યવહારનય કહ્યું અને ત્રિકાળને નિશ્ચય કહ્યું. પર્યાયને વ્યવહારનય કહીને પરદ્રવ્ય કહ્યું. તો કહે છે, ટીકાકારે પરદ્રવ્ય ક્યાંથી કાઢ્યું? પાઠમાં તો એમ નથી. ‘જીવાદિબહિસ્તત્ત્વ’ એટલું છે. તો ૫૦મી ગાથામાં પરદ્રવ્ય ‘કુંદકુંદાચાર્યે’ કહ્યું છે. ૫૦મી ગાથામાં. એ ટીકાકાર પણ પોતાની શૈલી કરે છે. ‘પરદવ્વં પરસહાવમિદિ હેયં!’ એવા ત્રણ બોલ છે. ૫૦ ગાથા જુઓ. પર્યાય છે એ પરદ્રવ્ય છે, પરભાવ છે અને હેય છે. ત્રણ બોલ છે. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! સંસાર આડે એને નિવૃત્તિ મળે નહિ. એમાં પૈસા કાંઈક કરોડ, બે કરોડ, પાંચ કરોડ થાય તો આહાહા...! એમાં ઘૂંચવાઈ ગયો. પ્રભુ! એની સંખ્યા કરતા અનંતગુણ તારામાં ધર્મ, ગુણ છે. જેને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહે છે એ દ્રવ્ય સ્વભાવ, એના ગુણની સંખ્યાનો પાર નથી. અંત નથી કે આ છેલ્લો અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... અનંત... તો એ અનંત અનંતના અનંતનો આ છેલ્લો ગુણ છે. એવી વાત આત્મામાં છે જ નહિ. સમજાણું કાંઈ? શું કીધું?

આત્મામાં ગુણની એટલી સંખ્યા છે. પર્યાયથી ભિન્ન દ્રવ્ય અંદર છે. પર્યાય અંતર્મુખ જોવે છે તો પાતાળ એના હાથમાં આવે છે. પણ એ પાતાળ પૂરું પાતાળ હોતું નથી. છતાં પત્તો લાગી જાય છે. શું કીધું? આહાહા..! સંવર-નિર્જરાની, મોક્ષમાર્ગની પોતાની પર્યાય જે છે, એ મોક્ષમાર્ગની પર્યાયને પણ અહીં પરદ્રવ્ય કીધી છે. આહાહા..! કેમે કે એ પર્યાય છે. એ પર્યાય છે તેની મુદ્દત એક સમયની છે અને ભગવાન અંદર ત્રિકાળી આનંદનો કંદ છે.

સિદ્ધાંતમાં તો એવો એક શબ્દ આવ્યો છે કે નિરંતર વર્તમાન. આહાહા..! ત્રિકાળી વસ્તુ નિરંતર વર્તમાન. ભવિષ્યમાં રહેશે એમ નહિ, અહીં તો નિરંતર વર્તમાન છે. પાછળ વિશેષ કથન કરે તો ત્રિકાળી પણ કહેવામાં આવે છે. આહાહા..! આ દેહમાં ભગવાનઆત્મા નિરંતર વર્તમાન, નિરંતર ધ્રુવ, નિરંતર વર્તમાન ધ્રુવ છે. આ શુદ્ધભાવ. એ વર્તમાનમાં શુદ્ધભાવ છે. ત્રિકાળ રહે છે માટે શુદ્ધભાવ છે એમ નહિ પણ અહીં તો વર્તમાન જ શુદ્ધભાવ છે, વર્તમાનમાં જ ધ્રુવ છે. આહાહા..! ઝીણી વાત છે.

અહીં કહે છે કે 'જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ...' એના ઘરનું નથી કહ્યું. ૫૦મી ગાથામાં. અને 'સમયસાર'માં પણ આવે છે. 'સમયસાર'માં કળશમાં આવે છે. 'પરદ્રવ્યમ્ સમગ્રં હૈયમ્' એ બધી પર્યાયાદિ પરદ્રવ્ય છે. આહાહા..! એક કોર રામ અને એક કોર ગામ. એક સમયની પર્યાયને રામ કહીએ તો પ્રભુ ત્રિકાળીને આખું ગામ કહીએ. પૂર્ણાનંદનો નાથ, જેના ગુણની સંખ્યાનો પાર નથી. આહાહા..! અહીં તો અબજને અબજ કમાણો. એ તો હવે હમણાં અબજ સુધી કહે છે. અમારા વખતમાં તો અબજ પછી પણ લેતા. ખર્વ, નિખર્વ, મહાપદ્મ એવી સંખ્યા હતી. જેમ સો કરોડના અબજ, એવા સો અબજના ખર્વ, અને સો ખર્વના નિખર્વ. એવા અઢાર બોલ હતા. અમારા વખતમાં. અત્યારે તો અબજ સુધી છે. આ તો ૭૦ વર્ષ, ૮૦ વર્ષ પહેલાની વાત છે. ૯-૧૦ વર્ષની ઉંમરમાં ભણ્યા હતા. અત્યારે તો ૮૦ થયા. આહાહા..! તો એ સંખ્યાની પણ હદ છે. સમજાણું કાંઈ? અબજ પછી ખર્વ, નિખર્વ આદિ અઢાર છે. તો પણ એની મર્યાદા-હદ છે. આત્માના ગુણની જે સંખ્યા છે એની તો મર્યાદાની હદ જ નથી. આહા..! એટલી સંખ્યાનું પૂર, ચૈતન્યના નૂરના તેજનું પૂર, આ અતીન્દ્રિય આનંદના સાગરના જળથી ભર્યો પડ્યો, પ્રભુ! આહાહા..! એ શુદ્ધભાવની અપેક્ષાથી સંવર-નિર્જરા-મોક્ષને પણ પરદ્રવ્ય કહેવામાં આવે છે. આહાહા..!

અરે..રે..! સત્ય વાત કાને પડે નહિ, એ સત્ય વાત ક્યારે સમજે? અરે..! મનુષ્યપણું ચાલ્યું જાય છે, ભાઈ! સમય સમય, મિનિટ, દિવસ જાય છે. એ જે મૃત્યુનો સમય છે એ તો નક્કી છે. જેટલા દિવસ જાય છે એ મૃત્યુની સમીપ જાય છે. સમજાણું કાંઈ? દેહને છૂટવાનો નિશ્ચિત સમય છે. એમાં કાંઈ આગળ-પાછળ નથી થતું. તો એ સમયમાં જેટલા દિવસ જાય છે એ દેહ છૂટવાની સમીપમાં જાય છે. આહાહા..! એમાં જો આત્મા પરથી ભિન્ન છે એવું સમ્યગ્દર્શન ન કર્યું.... આહાહા..! તો પ્રભુ! તારા ભવનો અંત ક્યાંથી આવશે?

અને પહેલા તો હજી શ્રદ્ધાના ઠેકાણાં નથી. દયા, દાન, વ્રત, ભક્તિ કરતા-કરતા કલ્યાણ થશે. એ તો મિથ્યાત્વ છે.

અહીંયા તો પર્યાયના આશ્રયથી કલ્યાણ થશે એમ પણ નથી. સંવર-નિર્જરા પર્યાય છે તો કલ્યાણરૂપ. કલ્યાણરૂપ. સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર મોક્ષમાર્ગ એ છે તો ત્રણે કલ્યાણરૂપ અને શ્રાવકને તો એ ત્રણે કલ્યા છે. સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રાવક છે એને પણ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણ કહ્યું છે. આ 'નિયમસાર'માં 'ભક્તિ અધિકાર'માં દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણે કહ્યું છે. પણ એના પહેલા દર્શનશુદ્ધિ. પડિમાના અગિયાર બોલ છે ને? એમાં દર્શનશુદ્ધિ પહેલો બોલ. તો એ દર્શનશુદ્ધિ એ ચોથા ગુણસ્થાનની વાત નથી. પાંચમા ગુણસ્થાનની વાત છે. દર્શનશુદ્ધિ, વ્રત એવી અગિયાર પડિમા છે ને? તો એ દર્શનશુદ્ધિ ચોથા ગુણસ્થાનની વાત નથી. અગિયાર પડિમામાં પહેલી પડિમા છે. છે તો પંચમ ગુણસ્થાનની વાત પણ વ્રત નિરતિચાર નથી એ કારણે વ્રત પડિમા નથી કલ્યાં. મારે તો બીજું કહેવું છે, એ દર્શન પડિમાવાળાને પણ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણે કહ્યું છે. આહાહા...! પાછળ અધિકાર છે ને? ભક્તિનો અધિકાર છે. ભક્તિ-ભક્તિ. આ લ્યો ભક્તિ અધિકાર આવ્યો, હોં! ભક્તિ. આ તો હિન્દી છે ને? અમારા ગુજરાતીમાં બધું લખ્યું છે. જુઓ! પહેલી ગાથા ૧૩૪માં છે. હિન્દી વ્રતમાં ૨૬૮ પાનું છે. જુઓ!

'રત્નત્રયની ભક્તિ કરે છે. તે પરમ શ્રાવકો અને પરમ તપોધનોને જિનવરોએ કહેલી નિર્વાણભક્તિ—...' એમાં ચારિત્ર લીધું છે. સમજાણું? શુદ્ધ રત્નત્રયની ભક્તિ કરે છે. એમાં છે? શુદ્ધ રત્નત્રય. પંચમ ગુણસ્થાનવાળાને રત્નત્રય કહ્યું. પહેલી ગાથા ૧૩૪. ટીકા છે. પાછળ ચારિત્ર કહ્યું છે. પણ એ અહીં નથી લીધું. આહાહા...! એ ચારિત્ર પંચમ ગુણસ્થાનમાં પણ કહ્યું છે. મારે એમ કહેવું છે. શું કહ્યું?

કોઈ એમ કહે કે શ્રાવકને ચારિત્ર નથી હોતું. શ્રાવકને માત્ર દર્શન અને જ્ઞાન જ હોય છે. સમ્યગ્દષ્ટિ શ્રાવક છે અને પંચમ ગુણસ્થાનમાં છે, તેને અહીંયા.. પાઠ જુઓ પાઠ. મૂળ પાઠ. 'કુણ્ડ સાવગો સમણો।' ગાથા છે ? 'સમ્મત્તણાણચરણે જો ભત્તિ કુણ્ડ સાવગો સમણો। તસ્સ દુ ણિવ્વુદિભત્તી...' શ્રાવક પણ સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણની ભક્તિ એટલે પરિણમન કરે છે. ભક્તિ એટલે વિકલ્પ નહિ. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? ૧૩૪મી ગાથા છે. 'કુણ્ડ સાવગો સમણો।' 'સમ્મત્તણાણચરણે જો ભત્તિ કુણ્ડ સાવગો સમણો। શ્રાવકને પણ સમ્યગ્દર્શ-જ્ઞાન-ચારિત્રની પરિણતિ છે, એ ભક્તિ છે. સિદ્ધની ભક્તિ કરવી એ તો વ્યવહારનયમાં ગયું. એ બીજી ગાથામાં છે. કેમ કે એ તો વિકલ્પ છે. આહાહા...! અહીં તો પંચમ ગુણસ્થાનને પણ દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર ત્રણે કહેવામાં આવ્યું છે. અહીં તો કહે છે કે નહિ, નહિ પંચમ ગુણસ્થાનમાં શુદ્ધોપયોગ નથી હોતો. શુદ્ધોપયોગ તો મુનિને જ હોય છે. પાઠમાં એમ છે. પણ એ તો મુનિનો શુદ્ધોપયોગ છે એ દશા જેવો શુદ્ધોપયોગ શ્રાવકને

નથી હોતો (એમ કહેવું છે). સમજાણું કાંઈ? શુદ્ધોપયોગ નથી હોતો એમ નહિ. કેમ કે સમ્યગ્દર્શન થાય છે એ શુદ્ધોપયોગની ભૂમિકામાં જ થાય છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

‘દ્રવ્યસંગ્રહ’ ની ૪૭ ગાથા છે. ૪૭. ‘દુવહિં પિ મોક્ષહેતું જ્ઞાણે પાઠણદિ જં મુણી ણિયમા।’ એવો પાઠ છે. નિશ્ચયમોક્ષમાર્ગ અને વ્યવહારમોક્ષમાર્ગ ‘દુવહિં પિ મોક્ષહેતું’ બે પ્રકારના મોક્ષનો હેતુ ‘જ્ઞાણે પાઠણદિ જં મુણી ણિયમા।’ ધ્યાનમાં પ્રાપ્ત થાય છે. એમ કોઈ વિકલ્પની દશામાં અને આમ ને આમ મોક્ષમાર્ગ નથી થતો. આહાહા...! અંતરમાં સ્વરૂપ શુદ્ધ ચૈતન્ય છે, એનું ધ્યાન લગાવી દીધું, ધ્યેય બનાવીને ધ્યાન લગાવ્યું, એ ધ્યાનમાં નિશ્ચય સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર પ્રાપ્ત થાય છે. અને સાથે જરી રાગ રહે છે, તેને વ્યવહાર મોક્ષમાર્ગનો આરોપ આપીને વ્યવહાર કહ્યો. છે તો રાગ. “દુવહિં પિ” છે ને? “દુવહિં પિ મોક્ષહેતું જ્ઞાણે પાઠણદિ જં મુણી ણિયમા।” ૪૭મી ગાથા છે. ૪૭ એટલે શું? ચાર અને સાત. હિન્દી ભાષા બધી નથી આવડતી. આહાહા...!

અહીં કહે છે કે શ્રાવકને પણ જે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્ર છે એ બહિરતત્ત્વ છે. આહાહા...! એણે તો સાંભળ્યું પણ ન હોય કે આ તે ચીજ શું છે. એ અહીં કહે છે. સાંભળ તો ખરો પ્રભુ! તારી અંદર એટલી મોટી ચીજ પડી છે કે એની મોટપ આગળ દુનિયામાં બીજી કોઈ મોટપ નથી. સિદ્ધની પર્યાયની પણ એની પાસે મોટપ નથી, મહિમા નથી. એવો ભગવાનઆત્મા, વર્તમાન-વર્તમાન ધ્રુવ નિત્યાનંદ, પ્રભુ! અનંતગુણના સમુદાયનો એક પિંડ, પ્રભુ! તેને અહીં દ્રવ્ય અથવા શુદ્ધભાવ કહે છે. એ દ્રવ્યની અપેક્ષાથી સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષનો માર્ગ પણ પરદ્રવ્ય કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

ખુબી શું છે? કે પાઠમાં તો ટુંકા શબ્દ છે માટે હેય ઉપાદેય કહ્યું કે સાત તત્ત્વ છે એ હેય છે. સંવર-નિર્જરા અને મોક્ષ પણ હેય છે. સમજાણું કાંઈ? ‘જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ...’ આવ્યું ને? ‘પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે...’ પાઠમાં હેય કહ્યું. ટીકાકાર એમ કહે છે કે ‘ખરેખર ઉપાદેય નથી.’ એમ લીધું. પાઠમાં હેય છે એમ ન લેતા, સાત તત્ત્વ ઉપાદેય નથી એમ કહ્યું છે. સમજાણું કાંઈ? માર્ગ બાપા! પરમાત્મા જિનેશ્વરદેવનો માર્ગ કોઈ અલૌકિક છે. લોકો તો આ બહારમાં વ્રત લીધા, તપ કર્યું, જંગલમાં રહેવું, નગ્ન રહેવું, આવી ક્રિયા, આવા પરિષદ સહન કરવા એ બધો ધર્મ છે. એ ધર્મ-ફર્મ નથી. આહાહા...! લોકરંજનનો ધર્મ બતાવીને લોકોનું રંજન થઈ જાય છે. આ તો આકરી વાત છે.

અહીંયા તો ‘જીવાદિ સાત તત્ત્વો...’ એટલે જીવની એક સમયની પર્યાય, અજીવનું જ્ઞાન. અજીવનું જ્ઞાન. અજીવ તો પર છે. આસ્રવ-પુણ્ય-પાપ, બંધ-રાગમાં રોકાઈ જવું, સંવર-શુદ્ધિની ઉત્પત્તિ, નિર્જરા-શુદ્ધિની વૃદ્ધિ, મોક્ષ-શુદ્ધિની પૂર્ણતા એ સાત તત્ત્વ છે. એ ‘સાતેય તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે...’ આહાહા...! આત્મા સિવાય બીજા અનંત પરદ્રવ્ય છે એ તો હેય છે.

ત્રિલોકનાથ તીર્થંકરદેવ ‘અષ્ટપાહુડ’માં ‘મોક્ષપાહુડ’ની ૧૬મી ગાથામાં એમ ફરમાવે છે, કે ‘પરદવ્વાઓ દુગ્ગઙ્’ પ્રભુ એમ કહે છે કે અમારી બાજુ તારું લક્ષ થશે તો તને રાગ થશે. એ તારી દુર્ગતિ છે. એ ચૈતન્યની ગતિ નથી. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? ‘અષ્ટ પાહુડ’માં ‘મોક્ષપાહુડ’ની ૧૬મી ગાથા. “પરદવ્વાઓ દુગ્ગઙ્” તીર્થંકર કહે છે કે અમે તો તારા દ્રવ્યથી પરદ્રવ્ય છીએ. તો પરદ્રવ્ય દુર્ગતિ છે. અમારી બાજુ તારું લક્ષ જશે તો તને રાગ જ ઉત્પન્ન થશે. રાગ એ ચૈતન્યની ગતિ નથી, એ તો દુર્ગતિ છે. અર..ર..! આહાહા...! ‘શમો અરિહંતાણં, શમો સિદ્ધાણં...’ કરે એ તો રાગ છે.

અહીંયા તો સંવર અને નિર્જરા જે રાગરહિત દશા છે એ આત્મદ્રવ્યના આશ્રયે ઉત્પન્ન થઈ છે. સંવર-નિર્જરા અને મોક્ષ એ ત્રણ અને ચારને સાથે મેળવીને. જીવ, અજીવ, આસ્રવ, અને બંધ, એ ચારને મેળવીને અને સંવર-નિર્જરા, મોક્ષ ત્રણ એટલે સાત, એ સાતેયને મેળવીને પરદ્રવ્ય કહ્યું છે. સમજાણું કાંઈ? અંદર છે ને? આહાહા...! અહીં તો હજી લોકો આ દયા કરે, વ્રત કરે, અપવાસ કરે, મહિના-મહિના, પંદર-પંદર દિવસના પાણી વગરના અપવાસ કરે ત્યારે ઓહોહો...! ઘણી તપસ્યા કરી. અરે...! ધૂળેય નથી. લંઘન છે. તપ તો એને કહીએ કે જેને પોતાની શુદ્ધ ચૈતન્યની દષ્ટિનો-સ્વદ્રવ્યનો અનુભવ થયો, પરદ્રવ્યને હેય જાણીને, પછી સ્વદ્રવ્યમાં લીનતા થવી એ ચારિત્ર છે. અને ચારિત્રમાં ઉગ્રતા પુરુષાર્થથી વિશેષ ઉગ્રતા થવી એ તપ છે. આહાહા...! વ્યાખ્યા પણ જુદી.

એ પણ અહીંયા તો કહે છે, કે ભાવતપ છે. શુદ્ધિની વૃદ્ધિ થાય છે એ પણ પરદ્રવ્ય છે. આહાહા...! ‘પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે...’ પાછું કારણ આપ્યું. એ ઉપાદેય કેમ નથી? આદરણીય કેમ નથી? કે એ પરદ્રવ્ય છે તેથી ઉપાદેય (નથી), ‘ખરેખર ઉપાદેય નથી..’ ખરેખર તે. વાસ્તવ એટલે ખરેખર. સમજાણું કાંઈ? આહાહા...! ‘જીવાદિસપ્તતત્ત્વજાતં પરદ્રવ્યત્વાન્ન હ્યુપાદેયમ્’ આહાહા...! ખરેખર ઉપાદેય નથી એમ આવ્યું ને? ‘પરદ્રવ્યત્વાન્ન હ્યુપાદેયમ્’ આહાહા...! હજી તો પુણ્યના પરિણામ કરવામાંથી નિવૃત્તિ મળે નહિ. આહાહા...! સંસારના પાપ, આખો દિ’ ધંધા-પાણી, બાયડી, છોકરા, આખો દિ’ પાપ... આહાહા...! પરદ્રવ્યની પ્રવૃત્તિમાં તો એકલું પાપ છે. હવે પાપમાંથી નિવૃત્તિ લઈને જેને પુણ્ય પણ નથી થતું એને તો આ વાત રુચતી નથી. અહીં તો પુણ્યમાંથી નીકળીને આત્માના આશ્રયથી શુદ્ધિનું, આનંદનું વેદન થયું, અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન થયું, અતીન્દ્રિય આનંદ મોક્ષમાર્ગનો અર્થ? અતીન્દ્રિય આનંદનું વેદન, તેનો મોક્ષમાર્ગ... છે. આહાહા...!

કેમ કે ભગવાન અતીન્દ્રિય આનંદસ્વરૂપ છે. આત્મા અતીન્દ્રિય આનંદથી ઠસોઠસ ભરેલો છે. આહાહા...! એ અતીન્દ્રિય આનંદનો આશ્રય કરીને, જે સમ્યગ્દર્શન-જ્ઞાન-ચારિત્રમાં અતીન્દ્રિય આનંદનો સ્વાદ આવ્યો એને પણ અહીંયા તો પરદ્રવ્ય કહ્યું છે. આહાહા...! પૂર્ણ નથી ને. એક સમયની પર્યાય છે. કેવળજ્ઞાન પણ એક સમયની પર્યાય છે. કેવળજ્ઞાન એ

સાદિ અનંતની પર્યાય નથી. રહે છે સાદિ અનંત. પણ એક સમયની પર્યાય છે. બીજા સમયે બીજું કેવળજ્ઞાન, ત્રીજા સમયે ત્રીજું કેવળજ્ઞાન. આહાહા..! કેવળજ્ઞાન પર્યાય છે, ગુણ નથી. આહાહા..!

ઓલામાં ગયા હતા ને શું કહેવાય? જાત્રાનું સ્થળ. ‘મથુરા’ ‘મથુરા’માં બધા પંડિતો બેઠા હતા અને આ વ્યાખ્યા થઈ કે કેવળજ્ઞાન પણ પર્યાય છે, ગુણ નથી. ત્યાં તો ખળભળાટ થઈ ગયો. આ શું કહે છે? ભગવાનનું કેવળજ્ઞાન એક સમયમાં ત્રણકાળ, ત્રણલોક દેખે એ પર્યાય? પર્યાય છે. પ્રગટ થઈ છે એ પર્યાય છે. ધ્રુવ-ધ્રુવ એ પ્રગટ થતું નથી અને ધ્રુવ આવરણમાં નથી આવતું. ત્રિકાળી ભગવાન ધ્રુવ પ્રગટ થતો નથી અને એને આવરણ નથી. સકળનિરાવરણ પરમાત્મા ત્રિકાળી આત્મા. આહાહા..! એ..! ‘ડાહ્યાભાઈ’! આવી વાતું છે.

આવે છે ને ૩૨૦ ગાથા? પાછળથી લેશે કદાચ. ૩૨૦ કીધી છે. ત્યાં પાછળ આવ્યું છે. જે સકળનિરાવરણ. દ્રવ્ય સ્વભાવ છે એ તો સકળનિરાવરણ છે. અખંડ એક પ્રત્યક્ષ પ્રતિભાસમય-પ્રત્યક્ષ થનાર, અવિનશ્વર શુદ્ધ પારિણામિક પરમભાવ લક્ષણ નિજપરમાત્મતત્ત્વ દ્રવ્ય, નિજ પરમાત્મ દ્રવ્ય, એ જ ઉપાદેય છે. આહાહા..! ધર્મી નિજ પરમાત્મ દ્રવ્યનું ધ્યાન કરે છે. ખંડ-ખંડ જ્ઞાનનું ધ્યાન નથી કરતો. ભાઈ! એમાં આવે છે. આમાં છે.

જે સકળ નિરાવરણ અખંડ એક પ્રત્યક્ષ પ્રતિભાસમય છે. પર્યાય તેનું ધ્યાન કરે છે. પર્યાય એને માને છે. પર્યાય એમ માનતી નથી કે હું પર્યાય છું. પર્યાય એમ માને છે કે જે સકળનિરાવરણ અખંડ એક પ્રત્યક્ષ પ્રતિભાસમય, અવિનશ્વર શુદ્ધ પારિણામિક પરમભાવ લક્ષણ નિજપરમાત્મદ્રવ્ય તે જ હું છું. નિજપરમાત્મદ્રવ્ય તે હું છું. આહાહા..! સમજાણું કાંઈ? પર્યાય એમ જાણે છે કે જે સકળનિરાવરણ અખંડ એક પ્રત્યક્ષ પ્રતિભાસમય અવિનશ્વર શુદ્ધ પારિણામિક પરમભાવ લક્ષણ નિજપરમાત્મદ્રવ્ય તે હું છું. તે આ શુદ્ધભાવ. આહાહા..! આમાં એક કલાકમાં બધું શી રીતે યાદ રાખવું? ભગવાન! બાપુ! અલૌકિક માર્ગ છે આ તો. આવી ચીજ બીજે ક્યાંય નથી. કોઈ સંપ્રદાયમાં નથી. શ્વેતાંબરમાં નથી તો પછી બીજે તો ક્યાંથી હોય? આહાહા..! સાંભળવું મુશ્કેલ પડે.

કેવળજ્ઞાન પરદ્રવ્ય! કહે હા. કેમ કે એક સમય રહે છે અને પ્રભુ તો ત્રિકાળ છે. વર્તમાન... વર્તમાન.. વર્તમાન.. વર્તમાન... ત્રિકાળ ધ્રુવ છે. એ ત્રિકાળીને અહીંયા શુદ્ધભાવ કહ્યો છે. એ શુદ્ધભાવની અપેક્ષાથી વર્તમાન પર્યાય જે સાથે છે એ ઉપાદેય નથી. એ સંવર, નિર્જરા અને મોક્ષ ઉપાદેય નથી. આહાહા..! કેમ કે એના આશ્રયે તો વિકલ્પ ઉત્પન્ન થાય છે. અંતરના આશ્રયથી મોક્ષમાર્ગ ઉત્પન્ન થયો. પણ મોક્ષમાર્ગની પર્યાયનો આશ્રય કરે તો રાગ ઉત્પન્ન થાય છે. પર્યાયના આશ્રયથી તો રાગ થાય છે. ત્રિકાળી ભગવાન એક સમયમાં પૂર્ણાનંદનો નાથ... આહાહા..! સમજાણું કાંઈ?

કમબદ્ધમાં આવ્યું છે ને? જે સમયે મોક્ષ થાય છે એ સમયે જ થાય છે. એકવાર

અમારે એક પ્રશ્ન થયો હતો. આ તો ‘રૂપચંદ્રજી’ લક્ષમાં આવ્યા. ‘રૂપચંદ્રજી’. ત્યાં ‘ધ્યાનવિજય’ છે ને? કયું ગામ કીધું? ‘ગજપંથા’માં અમે ગયા હતા. ત્યાં શ્વેતાંબરના ‘ધ્યાનવિજય’ હતા ને? એણે અમારી વાત સાંભળીને શ્વેતાંબરપણું છોડી દીધું. ‘ધ્યાનવિજય’ હતા. સોની હતા. કેવા? પરાજ્યા સોની. અહીંનું વાંચીને ઘણી વાત કરતા હતા. પછી અમે ત્યાં ગયા તો અમને ઉઠબેસ કરીને પગે લાગ્યા. મેં કીધું શું થયું? આ બોલો છો તો શું છે? તો બપોરે જવાનું હતું. અમે ત્યાં ગયા. ઓરડી બંધ હતી. ઓરડી ખોલી, અમારા દર્શન કર્યા પછી બેઠા. મેં પૂછ્યું. કીધું ‘પ્રવચનસાર’માં એમ આવ્યું છે કે કાળે મોક્ષ અને અકાળે મોક્ષ એવો પાઠ આવ્યો છે. આમાં તમારું કમબદ્ધ ક્યાં રહ્યું? કમબદ્ધ એમ તો નહોતું પૂછ્યું. પણ કાળે મોક્ષ છે અને અકાળે મોક્ષ છે. તો કાળે મોક્ષ છે એ તો ૪૭ નય ના પાડે છે. ‘રૂપચંદ્રજી’ સાથે હતા. ચાર-પાંચ જણા હતા. ‘ગજપંથા’. ‘નાસિક-નાસિક’?

ત્યાં એમ પાઠ કહ્યો છે કે જે સમયે મોક્ષ થશે એ કાળનય. અને બીજો અકાળનય પણ લીધો છે. તો એ કાળે મોક્ષ થાય છે એમ નહિ, અકાળે પણ મોક્ષ થાય છે. આ પાઠમાં લીધું છે તો એનો અર્થ શું? ૪૭ નય ‘પ્રવચનસાર’. તો એ સમજી ગયા કે હું કહીશ તો મારી વાત (સાચી) નહિ પડે. કહ્યું, મેં વિચાર કર્યો નથી. એમ કહીને છોડી દીધું. મેં વિચાર કર્યો નથી.

એ કાળે મોક્ષ અને અકાળે મોક્ષ બન્ને એક સમયમાં છે. અકાળનો અર્થ કે સ્વભાવ, પુરુષાર્થ એ લેવાનું છે. કાળ તો એ જ સમય છે. પણ એ સમયમાં પુરુષાર્થ અને સ્વભાવ આદિ છે એને અકાળ કહેવામાં આવે છે. આહાહા...! કાળે મોક્ષ અને અકાળે મોક્ષ! પણ સમય તો એ જ છે. આહાહા...! માત્ર અકાળે કહેવાનો આશય એટલો કે કાળ સિવાય સ્વભાવ, પુરુષાર્થ, ભવિતવ્યતા, નિમિત્તનો અભાવ એ પાંચે સમવાય એક સાથે છે તેને અકાળ કહેવામાં આવ્યું છે. આહાહા...! પહેલી જાત્રા નીકળી હતી ને? (સંવત) ૨૦૧૩ની સાલની વાત છે. ૨૨ વર્ષ પહેલા. લોકો વિચાર કર્યા વગર આમ ને આમ ગાડા હાંક્યે રાખે. કાંઈ ખબર પણ નહિ.

અહીં કહે છે... આહાહા...! કાળે મોક્ષ થાય છે એ પર્યાયને પણ પરદ્રવ્ય કહેવામાં આવ્યું છે. એક ભગવાનઆત્મા એક સમયમાં (ત્રિકાળ છે). આ પર્યાય છે એ એક સમયની સ્થિતિ છે, અને આ એક સમયમાં ત્રિકાળ છે, ધ્રુવ છે. એક સમયમાં વર્તમાન ધ્રુવ છે. આહાહા...! એ જ ઉપાદેય છે. સમ્યગ્દષ્ટિને એ જ આદરણીય છે.

મુમુક્ષુ :- આશ્રય કરવાલાયક..

ઉત્તર :- આશ્રય કરવાલાયક છે. એ જ આદરણીય ઉપાદેય છે. અહીં ઉપાદેય શબ્દ લીધો છે. આશ્રય કરવાલાયક એટલે ઉપાદેય કરવાલાયક. સમજાણું કાંઈ?

‘જીવાદિ સાત તત્ત્વોનો સમૂહ પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે...’ પરદ્રવ્ય હોવાને લીધે. દલીલ

સહિત, ન્યાયસહિત (વાત છે). 'ખરેખર ઉપાદેય નથી.' ખરેખર એ સાત તત્ત્વ છે... આહાહા...! એ આશ્રય કરવાલાયક નથી. ત્યાં લક્ષ કરવાલાયક નથી. જ્ઞાન થાય પણ આશ્રય કરવાથી લાભ થાય એમ નથી. આહાહા...! છે એનું જ્ઞાન કરવું. જ્ઞાનમાં જાણવામાં આવે છે. પણ એ આશ્રય કરવા લાયક ઉપાદેય નથી. આહાહા...! જો તમે સાત તત્ત્વને ઉપાદેય માનો તો ભગવાન ત્રિકાળ છે એને હેય માન્યો. અને પોતાના આત્માને... 'પરમાત્મપ્રકાશ'માં શબ્દ છે. રાગાદિને ઉપાદેય માન્યો તેને આત્મા હેય થઈ ગયો. અહીંયા કહે જે સાત તત્ત્વને ઉપાદેય માને, તો ત્રિકાળી દ્રવ્ય તો લક્ષમાં રહ્યું નહિ. દ્રવ્યનો દષ્ટિમાંથી અભાવ થઈ ગયો. આહાહા...! આવી વાત સાંભળવામાં મુશ્કેલ પડે. એવો માર્ગ છે પ્રભુનો. આહાહા...! ત્રણલોકના નાથ તીર્થંકરદેવ, જિનેશ્વર પરમાત્માનો આ હુકમ છે. એનો આ માર્ગ છે, પ્રભુ! આ કોઈ પક્ષ નથી, આ કોઈ વાડો નથી. આહાહા...! એ ઉપાદેય નથી. આહાહા...! ત્યારે ઉપાદેય કોણ છે? એ કહે છે.

'સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલના શિખરનો જે શિખામણી છે,...' પોતે મુનિ કહે છે. મુનિપણું કેવું છે? 'સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલના શિખરનો જે શિખામણી છે,...' વૈરાગ્ય કોને કહે છે? દુકાન, ધંધો, વેપાર છોડી દીધો, બ્રહ્મચર્ય લઈ લીધું એટલે વૈરાગ્ય થઈ ગયો એમ નથી. વૈરાગ્ય કોને કહે છે? કે પોતાની પૂર્ણ વસ્તુની પ્રતીતિના અસ્તિત્વની શ્રદ્ધા અને પુણ્ય-પાપના ભાવથી વિરક્ત થવું એનું નામ વૈરાગ્ય છે. સમજાણું કાંઈ? એ 'સમયસાર'માં પુણ્ય-પાપ અધિકારમાં છે. પુણ્ય-પાપના શુભાશુભભાવ છે એ રાગ છે. એનાથી વિરક્ત થવું એ વૈરાગ્ય છે. પણ માત્ર વૈરાગ્ય નહિ, પોતાના શુદ્ધ પૂર્ણ તત્ત્વની પ્રતીતિ અને પુણ્ય-પાપથી હટીને વૈરાગ્ય, એ જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય બે શક્તિ ધર્મીની સાથે છે. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ?

ધર્મીની જ્ઞાન અને વૈરાગ્ય શક્તિ એક સમયમાં બન્ને સાથે છે. જ્ઞાન (એટલે) ત્રિકાળી ઉપાદેય છે એનું જ્ઞાન. આહાહા...! સમજાણું કાંઈ? અને પુણ્ય-પાપના વિકલ્પથી વિરક્ત, રક્ત છે, અનાદિથી જે રક્ત છે એ વિરક્ત (થાય) એ વૈરાગ્ય. એ મુનિ કહે છે. આહાહા...! ભાષા તો સરળ છે પણ, બાપુ! તત્ત્વ તો કાંઈક અલૌકિક છે. એમ ન સમજવું કે અમને ન સમજાય. પ્રભુ! આત્મા તો એક ક્ષણમાં કેવળજ્ઞાન લઈ શકે એટલી તાકાતવાળો છે. આહાહા...! એક સમયમાં કેવળજ્ઞાન લેવાની તાકાતવાળો કહે કે મને સમજાતું નથી, પ્રભુ! કલંક લાગે છે. સમજાતું નથી એમ ન કહેવું, પ્રભુ! આહાહા...! માર્ગ તે માર્ગ છે. આહાહા...!

'સહજ વૈરાગ્યરૂપી...' એમ ભાષા લીધી છે ને? સહજ વૈરાગ્યનો અર્થ કે સમ્યગ્દર્શન સહિત, પુણ્ય-પાપથી રહિત એ વૈરાગ્ય છે. આ તો આચાર્યના આવા શબ્દો છે. એવા દિગંબર સંતોના (જેવા) શબ્દો ક્યાંય નથી. અલૌકિક વાત છે, બાપુ! એ સમજવા થોડો વખત આપવો પડે. નિશાળના ભણતરમાં તો સાત-આઠ-દસ વર્ષ કાઢે છે. ભણતા-ભણતા.

અમારો એક મિત્ર હતો, અમે સાથે ભણતા હતા. પછી અમે તો અમારી દુકાનમાં

જવા લાગ્યા. પછી ‘ભાવનગર’ રસ્તામાં મળ્યા હતા. કેમ? ‘વેણીભાઈ’! શું કરો છો? હું ભણું છું. અરે...! ક્યાં સુધી? કે ૨૧ વર્ષ થયા ભણતા ભણતા. આહાહા...! મિત્ર હતા. ‘સુરત’ના એક ડોક્ટર હતા, એનો દીકરો હતો, એ એનો મિત્ર હતો. અમે તો દુકાનમાં જવા લાગ્યા હતા. પછી પણ એ ‘ભાવનગર’ ભણતા હતા. મળ્યા તો કહ્યું કે અત્યાર સુધી શું કરો છો? કહે, હું ભણું છું. એના ઘરે ગયા હતા. કેટલા વર્ષથી (ભણે છે)? કેટલો મોટો અભ્યાસ હશે કોઈ. આપણને કાંઈ એલ.એલ.બી. કે એસ.એસ.સી. ‘હિંમતભાઈ’ને શું કહેવાય? બી.એ. એને કાંઈક પદવી કહેતા હતા. ૨૧ વર્ષ. અમારી પછી પણ ભણતા ભણતા દસ-બાર વર્ષ થઈ ગયા. તો આના માટે થોડો વખત લેવો પડે ને, પ્રભુ! અનંતકાળથી સમજ્યો નથી. કલ્પનાથી માની લીધું છે કે અમે કાંઈક સમજીએ છીએ. પણ ત્રણલોકના નાથને, સર્વજ્ઞ પરમાત્માને કઈ રીત અને કઈ પદ્ધતિ કહેવી છે એ સમજવું અલૌકિક વાત છે, અલૌકિક પુરુષાર્થ છે.

‘સહજ વૈરાગ્યરૂપી મહેલના શિખરનો જે શિખામણિ છે,...’ છે? ‘શિખામણિ = ટેચ ઉપરનું રત્ન; ચૂડામણિ; કલગીનું રત્ન.’ ‘પરદ્રવ્યથી જે પરાઙ્મુખ છે,...’ કોણ? મુનિ પોતાની વાત કરે છે. ‘પરદ્રવ્યથી જે પરાઙ્મુખ છે,...’ સાત દ્રવ્યથી પરાઙ્મુખ છે. આહાહા...! સાત તત્ત્વ જે પરદ્રવ્ય છે, એનાથી પરાઙ્મુખ છે. આહાહા...! અને ‘પાંચ ઈન્દ્રિયોના ફેલાવ રહિત...’ પાંચ ઈન્દ્રિયના વિસ્તાર રહિત, એક દેહમાત્ર રહ્યો. નગ્ન મુનિ છે ને? મુનિપણું તો નગ્ન જ હોય છે. માત્ર નગ્ન નહિ. અંતરમાં નગ્નપણું-વિકલ્પથી રહિત, ત્રિકાળી દ્રવ્યના આનંદનું વેદન અને પછી સ્વરૂપમાં રમણતા થતાં તેને નગ્નપણું થઈ જાય છે. વસ્ત્ર રહે અને મુનિપણું હોય એમ નથી. અને વસ્ત્ર છુટી ગયું અને નગ્નપણું થઈ ગયું તો મુનિપણું છે એમ પણ નથી. આહાહા...! આવો માર્ગ છે. સમજવામાં આવે છે ને? ઘણાં દૂરથી આવ્યા છે ને? પોતાની સગવડતા છોડીને અહીં આવ્યા છે ને. આહાહા...! અહીં કાંઈ એટલી સગવડતા રસોડે ન હોય જેટલી તમારે ઘરે હોય તેટલી. તોપણ (સાંભળવા આવ્યા છે). આહાહા...!

કહે છે કે ‘પાંચ ઈન્દ્રિયોના ફેલાવ રહિત દેહમાત્ર જેને પરિગ્રહ છે, જે પરમ જિનયોગીશ્વર છે,...’ આહાહા...! આ મુનિની વાત કરી છે. ‘પરમ જિનયોગીશ્વર...’ યોગીશ્વર તો અન્યમતમાં પણ કહે છે. પણ એ યોગી નહિ. અંતર પૂર્ણાનંદના નાથમાં જોડાણ થઈ ગયું હોય તેને યોગી કહે છે. અન્યમતિ આમ ધ્યાન કરે, કલ્પના કરે એ બધું અજ્ઞાન છે, એ તો મૂઢતા છે. એ યોગ નથી. આહાહા...! યોગની આગળ વ્યાખ્યા છે કે યોગ કોને કહે છે. ‘નિયમસાર’માં. અંતરમાં સ્વરૂપની રમણતા પૂર્ણ, પૂર્ણાનંદના નાથમાં આનંદનું ભોજન, અતીન્દ્રિય આનંદનું ઉગ્ર ભોજન કરવું, તેને યોગ કહેવામાં આવે છે. તેણે પોતાની પર્યાયને દ્રવ્યમાં જોડી દીધી. પોતાની પર્યાયને દ્રવ્યમાં જોડી તેને યોગ કહે છે. આહાહા...!

‘જે પરમ જિનયોગીશ્વર છે, સ્વદ્રવ્યમાં જેની તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ છે—’ હવે એની વ્યાખ્યા કહેશે...
(શ્રોતા :- પ્રમાણ વચન ગુરુદેવ !)